

Laululindude hääli tutvustava loodusõppe läbiviimine

Juhendmaterjal lasteaias- ning kooliõpetajatele

Koostanud: Tarvo Valker

Millal õppekäikudega alustada?

Kõige sobivam aeg laululindude tundmaõppimiseks on kevadel, kui linnud on mitme kuu vältel häälekad. Meie paigalinnud (tihased, puukoristaja, porr jpt) alustavad päikesepaisteliste ilmadega aktiivset häälitsemist sageli juba jaanuaris - veebruaris. Esimesed rändlinnud jõuavad meile harilikult märtsi keskel. Kõige aktiivsem laululindude saabumine toimub **aprilli keskpaigast kuni mai esimeste nädalateni**.

Linnulauluõppega tasub alustada varakevadisel ajal – soovitatavalt aprilli alguses. Selleks ajaks pole paljud laululinnud meile veel saabunud, mistõttu sobib see periood hästi esimeste tavaliste linnuhääle tundmaõppimiseks.

Tabel 1. Levinumate lindude peamised laulmis- ja saabumisajad.

Saabumise aeg	Kõige häälekamad linnuliigid	Saabuvad linnuliigid
Märtsi keskpaik ja II pool	Tihased, rohevint, porr, puukoristaja	kuldnokk, punarind, põldlõoke, musträstas
Aprilli algus	Metsvint, musträstas, laulurästas, punarind, käblik	metsvint, linavästriik, vainu- ja laulurästas, käblik
Aprilli keskpaik ja II pool	Metsvint, väike-lehelind, must-, laulu- ja vainurästas, võsaraat	Väike- ja salu-lehelind, suitsupääsuke,
Mai algus	Metsvint, salu- ja väike-lehelind, väike-põõsalind	lepalind, must-kärbsenäpp, kägu, väike-põõsalind
Mai keskpaik	Salu-lehelind, must-kärbsenäpp, väike- ja pruunselg-põõsalind, ööbik.	Pruunselg- ja aed-põõsalind, hall-kärbsenäpp, ööbik, öösorr, käosulane, karminleevike, peoleo

Lindude laulmise aktiivsus on kõige kõrgem päikesetõusule järgnevatel esimestel tundidel. Seetõttu on lastele linnuõppe korraldamiseks kõige sobivam valida esimeste koolitundide aeg (kell 8-10 hommikul). Vahetult pärast saabumist on linnud terve päeva suhteliselt häälekad. Siiski langeb maikuu peale kella 10-t lindude laulmisaktiivsus märgatavalt.

Kuhu minna?

Linnuõppe marsruut tuleb paika panna kindlasti enne välja minekut. Sealjuures peame arvestama paiga sobilikkust linnuõppeks ning ka lastega sinna jõudmiseks kuluvat aega.

Nagu igal linnul on oma laul, nii on ka **igal linnul oma elupaigaeelistus**. Ühed linnud esinevad rohkem okaspuupuistutes, teised lehtpuuparkides. Silmas tuleb pidada ka seda, et männikud on olulisemalt liigivaesemad kui näiteks lehtpuupuistud. Esmaseks linnuõppeks on siiski kõigis meie puistutes piisavalt linnuliike.

Õppekäiguks on kõige paremad mitmekesise maastikuga alad, kus on võimalik külastada lühikese aja jooksul erinevaid elupaiku. Väiksemates linnades ja asulates on kõige sobivamad linnuõppe kohad kergemini läbitavad puistud (metsad, pargid, kalmistud), mis piirnevad põllu- ja heinamaadega. Samuti on head linnuõppekohad veekogude läheduses paiknevad alad.

Suuremates linnades sobivad linnuõppeks vaid suuremad rohealad. **Kõige olulisem on valida linnulauluõppeks koht, kus on võimalik eemalduda liigest liiklusrästast.** Tallinnas on linnuõppeks head paigad näiteks Paljassaare hoiuala, Kadrioru park, Nõmmel asuvad suuremad pargid, Stroomi mets, Schnelli tiigi ümbrus jt suuremad pargid. Tartus on kõige paremad kohad linnuõppe läbiviimiseks Toomemägi, Raadi

kalmistu, Tähtvere park ning Aardla polder.

Sobivat linnuõppekohta valides tasub kindlasti tähelepanu pöörata puistu mitmekesisusele. Hõredad männikud on kõige liigivaesemad, põõsarindega lehtpuupuistud seevastu kõige liigirikkamad. Pea kõigis parkides esinevateks linnuliikideks on rasvatihane, rohevint, metsvint, salu- ja väike-lehelind ning must-kärbsenäpp. **Vanad lehtpuud** loovad võimaluse erinevatele õõnsustes pesitsevatele lindudele. **Tihedad põõsastikud** on vajalikud maapinnal pesitsevatele lindudele.

Tabel 2. Erinevates elupaikades esinevad laululinnud

Elupaik	Levinumad linnuliigid
Vanade lehtpuudega pargid ja kalmistud	Rasva-, sini- ja salutihane, suur-kirjurähn (vanemates suurtes parkides sageli ka teised rähnid), puukoristaja, porr, põõsa- ja lehelinnud, must- ja hall-kärbsenäpp, kuldnokk.
Nooremate okaspuudega mets või park	Pöialpoiss, porr, tutt-tihane, põhjatihane, suur-kirjurähn, väike-lehelind
Tihedad põõsastikud	ööbik, punarind, käblik, karmiinleevike, pruunselg- ja väike-põõsalind, punaselg-õgija
Aiad ja tihedama hoonestusega alad	linavästrik, kuldnokk, rasva- ja sinitihane, muustrastas, kodu- ja põldvarblane, lepalind
Põllu- ja kraaviservad	talvike, metskiur, kadakatäks
Põllud ja heinamaad	põldlõoke, sookiur, kadakatäks
Roostik	kõrkja-roolind, rästas-roolind, rootsiisitaja

Lisaks linnas olevatele puistutele võib külastada ka märgalasid, kus leidub roostikke. Need aitavad õppekäigud mitmekülgsemaks muuta.

Õppekäikude läbiviimine

Linnulauluõppega alustamisel tasuks keskenduda liikidele, kelle välimus ja häälitsemine on kergesti äratuntavad. **Ära püüa kunagi ühel hommikul juhtida tähelepanu kõigile laulvatele lindudele!** Korraga on võimalik tutvustada küll rohkem liike, kuid **ühel linnulauluhommikul tasuks keskenduda siiski 5-6 liigi meeldejätmisele.** Samale linnulaulule tuleks ühe õppekäigu ajal tähelepanu juhtida mitmeid kordi, et hääli paremini kinnistuks. Õppekäikudele tuleb kaasa võtta – **binokkel** (olemasolul), **linnumääraja** ning õpilastele paljundatud **määramisjuhend ja tööleht.** Tavalisemate laululindude välimuse ja häälituste kirjeldused leiab õpetaja käesolevalt kodulehelt. Praktiliste ülesannete andmine lastele aitab neid paremini tegevuses hoida ning muudab linnuõppe läbiviimise efektiivsemaks ja kergemaks.

Linnuõppeks sobiliku rühma suurus on 10, maksimaalselt kuni 15 õpilast. Suurte klassidega (30 õpilast) välja minnes on linnuõpet juba väga raske läbi viia. Võimalusel tuleks suuremate klasside puhul moodustada kaks õpperühma, kes liiguvad veidi eraldi.

Pärast õppekäiku tasub õpilastele korraldada klassis ka viktoriine. Võistlusmoment aitab õpilaste seas suurendada huvi linnuhäälte meeldejätmiseks. Viktoriini läbiviimiseks sobilikke helisalvestisi leiab käesolevalt kodulehelt ja „Kõrv loodusesse portaalilt“.

Süvendatud linnuõpe – lindude saabumise jälgimine

Pikemaajalisem linnulauluõpe on saab üles ehitada õpilaste poolt läbi viidavatele **fenoloogilistele vaatlustele**, mida saab siduda muude eluslooduses toimuvate kevademärkide jälgimisega (nt nt esimeste kevadlillede õitsemine jmt). Sellise õppe läbiviimiseks sobivad linnuliigid, kelle välimus ja laul on väga kergesti äratuntavad. Sobivate linnuliikide saabumise vahel peaks olema selge ajaline järgnevus, et lapsed suudaksid seda fikseerida. Fenoloogiliste vaatluste läbiviimiseks sobivateks linnuliikideks on kuldnokk, põldlõoke, kiivitaja, metsvint, väike-lehelind, ööbik ning kagu. Sobiv aeg projektiga alustada on märtsi algus

ning see võiks kesta õppeaasta lõpuni – maikuu lõpuni.

Õpiõu kooliparki

Kui kooli lähiümbruses on sobiv suuremate puudega roheala, siis on mõistlik kaaluda kooli lähedale õpiõue rajamist. Selleks võib parki üles panna eeskätt tihastele ja kuldnokkadele sobivas suuruses pesakaste. See võimaldab linnulauluõpet lihtsustada, sest kuldnokad, tihased ning teised suluspesitsejad laulavad oma pesapaiga vahetus läheduses ning ei ole inimese suhtes pelglikud. Juhend ja voldik on leitav EOÜ koduleheküljelt rubriigi „Juhendid ja abimaterjalid“ alt.

Abimaterjalid

Linnuhäälte iseseisvaks ülekuulamiseks on nii õpetajatele kui lastele palju võimalusi. Alustamiseks on kõige sobilikum käesoleval kodulehel olev helisalvestuste kogu, kus saab kuulata 40 tavalisema laululinnu hääli.

Üsna palju erinevaid linnuhääli on leitav „**Kõrv loodusesse**“ (www.loodusheli.ee) portaalilt.

Heliplaatidest on sobivamad „Eesti laululinnud“ (sisaldab mitmekümne laululinnu häälitusi ning mitmed teised.

Pilte ja kirjeldusi Eesti lindude kohta leiab lisaks käesolevale kodulehele ka näiteks looduspilt.ee portaalilt rubriigi „loodusõpe“ alt.

Eesti keeles on ilmunud ka mitmeid **määrajaid**, mis aitavad linde välimuse järgi ära tunda.

Linnuõppe läbiviimiseks on üsna heaks ja mugavaks raamatuks 2004. aastal eestikeelsena ilmunud „**Linnusõbra taskuraamat**“, mille autoriteks on Peter Hayman ning Rob Hume. Määraja mahub kenasti suuremasse taskusse, mistõttu on seda õues mugav kaasas kanda.

Linnuhuviliste seaks üsna populaarseks määrajaks on „**Euroopa linnud**“, mille autor on Larss Jonsson. Määraja peamiseks plussiks on teistest määrajatest suuremad värvijoonised, mistõttu on see rühmadele lindude õpetamiseks väga hea abivahend.

Kõige uuemaks ja kvaliteetsemaks linnumäärajaks on 2012. aasta märtsis ilmunud „**Euroopa ja Vahemere maade lindude välimääraja**“, mille autoriteks on Lars Svensson, Killian Mullarney ja Dan Zetterstöm.

Kõigi eelloetletud määrajate suurimaks puuduseks algajate huviliste jaoks on lai liigivalik, mistõttu tuleb liikide määramisel kindlasti jälgida nende esinemissagedust Eestis. Suuremaid määrajaid on küll õppekäikudel veidi ebamugavam kaasas kanda, aga samal ajal on nende illustatsioonid kvaliteetsemad ning liigikirjeldused põhjalikumad kui taskuteatmike puhul.

Väljaandja: Eesti Ornitoloogiaühing

Toetas: Keskonnainvesteeringute Keskus